

Belydenisgebondenheid in 'n postmoderne era

C.F.C. Coetzee
Fakulteit Teologie
Potchefstroomkampus
Noordwes-Universiteit
POTCHEFSTROOM
E-pos: callie.coetzee@nwu.ac.za

... a church cannot exist without a rule of faith; it falls prey – as especially the history of the nineteenth century teaches – to all sorts of error and confusion without a fixed confession, and becomes subject to the tyranny of pre-vailing schools of thought and opinions (Bavinck, 2008: 420).

Abstract

The binding to confessions in a postmodern era

We are experiencing a paradigm shift between Modernism and Postmodernism in almost every sphere of life, and also in the sphere of church and theology. This paradigm shift has far-reaching consequences, especially for churches in the reformed tradition and the practice of reformed theology as far as the binding to the confessions is concerned. From the viewpoint of Postmodernism, there is no absolute truth. This applies also to Scripture. As far as their hermeneutics is concerned, they adhere to the principles of deduction as formulated by Derrida. According to these principles, a text has no intrinsic meaning but rather creates meaning. There is nothing outside the text. This leads to radical relativism. Over against the postmodern view, reformed hermeneutics maintain that Scripture is the infallible Word of God and proclaims everlasting truth. In the confessions this truth is formulated. Confessions belong to the very essence of the church. The binding to the confessions therefore applies to every member as well as all office-bearers and also professors in theology. In this regard there can be no compromise with Postmodernism.

Opsomming

Belydenisgebondenheid in 'n postmoderne era

Die huidige tydsgewrig word gekenmerk deur 'n paradigmatverskuiwing tussen Modernisme en Postmodernisme op feitlik elke terrein van die lewe. Dit geld ook vir die terrein van die kerk en teologie. Hierdie paradigmatverskuiwing het verreikende konsekwensies, veral vir kerke in die reformatoriese tradisie en die beoefening van reformatoriese teologie in soverre die binding aan die gereformeerde belydenis ter sprake is. Vanuit die Postmodernisme word die standpunt gehuldig dat daar geen absolute waarheid is nie. Dit geld ook vir die Skrif. Wat hermeneutiek betref, handhaaf die Postmodernisme die beginsels van deduksie soos geformuleer deur Derrida. Volgens hierdie beginsels het 'n teks geen betekenis in sigself nie, maar skep dit betekenis. Daar is niks buite die teks nie. Hierdie opvatting lei tot radikale relativisme. Teenoor die postmodernistiese standpunt handhaaf reformatoriese hermeneutiek die standpunt dat die Skrif die onfeilbare Woord van God is wat ewige waarhede verkondig. In die belydenisskrifte van kerke in die reformatoriese tradisie word hierdie waarheid geformuleer. Belydenisskrifte behoort tot die wese van die kerk. Die binding aan die belydenis geld daarom vir elke lidmaat sowel as ampsdraers en ook professore in die teologie. In hierdie verband is geen kompromie met Postmodernisme moontlik nie.

1. Inleidende opmerkings

Die tyd waarin ons ons bevind, word gekenmerk deur dramatiese veranderings. Wat die wêreldbeskouing en daarmee gepaardgaande beoefening van die wetenskap betref, word hierdie veranderings bestempel as niks minder nie as 'n paradigmatverskuiwing (vgl. onder andere Janse van Rensburg, 2000).¹ Die paradigmatverskuiwing wat hier aan die orde is, is dié van Modernisme na Post-

1 Die begrip *paradigma* wat deur Kuhn in wetenskaplike navorsing aan die orde gestel is, word deur Vorster (1996:11) gedefinieer as "'n werklikheidsbeskouing wat in die eerste plek navorsers se uitgangspunte en benadering tot die veld van ondersoek bepaal". Janse van Rensburg (2000:1) verklaar: "A paradigm is a frame of mind, a frame of reference, and a point of departure from which one thinks and acts. One's paradigm determines one's perspectives and convictions on life and world." 'n Paradigmatverskuiwing kan gevolglik omskryf word as 'n revolusionêre verandering ten opsigte van wêreldbeskouing, denkraamwerk, vooronderstellings, ensovoorts. "We may define a paradigm shift as a revolution or radical change in thought, perceptions, world-view and frame of reference." (Janse van Rensburg, 2000:4.)

modernisme.² Daar kan uit die aard van die saak oor elkeen van hierdie paradigmas boekdele geskryf word en in hierdie artikel sal veral enkele opmerkings oor die Postmodernisme gemaak word in sover dit relevant is.

Modernisme is die noemer waarmee die denkraamwerk of paradigma getipeer word wat sy vertrekpunt neem in die menslike rede (rasionalisme) en die objektiewe en eksakte wetenskap tot 'n groot mate verabsoluteer het. Modernisme was die uitvloeisel van die Aufklärung (Verligting). Ander faktore soos toenemende verstedeliking, sekularisasie en industrialisasie het ook 'n rol gespeel in die ontwikkeling van die modernisme as lewensbekouing en denkraamwerk waar die outonomie van die mens gevier is (vgl. onder andere Janse van Rensburg, 2000:3, 4). Dit is dan juis ook vanweë hierdie geloof in die mens en sy rede dat die Modernisme gekenmerk is deur ongekeende idealisme en verwagting.

The idealism of modernity created great expectations of, as Descartes postulates, mastering nature and enjoying the fruits of the earth without toil. Thus, consumerism, material prosperity, individual liberty and a life that produces something for everybody through the achievements of science and technology created the dream of a utopia and a firm belief that such a utopia could be realized. (Janse van Rensburg, 2000:4.)

Van hierdie groot verwagtings het egter weinig gekom. Inteendeel, dit het plek gemaak vir intense teleurstelling, ontnugtering en wanhoop, veral by diegene wat nie gebaat het by die suksesse van die wetenskap en tegnologie nie. Die ontnugtering is veral ook veroorsaak deur die ellende van die Tweede Wêreldoorlog wat soveel ideale aan skerwe laat spat het en beleef is as die mislukking van die menslike intellek (Vorster, 1996:9). 'n Nuwe paradigma was onvermydelik.

Die ontnugtering het gelei tot die paradigma wat bekend staan as Postmodernisme, en waaraan in die volgende onderafdeling van hierdie artikel meer aandag gegee word. Hier word volstaan met die opmerking dat Postmodernisme, in teenstelling met Modernisme,

2 Van Wyk (2005:178) is van mening dat "verreweg die grootste deel van die Suid-Afrikaanse bevolking (wat uit swart Afrikane bestaan) nog in 'n premoderne wetenskapsfase verkeer". Wat vir die grootste deel van die bevolking waar mag wees, kan egter nie net so op die Suid-Afrikaanse teologie toegepas word nie – 'n teologie met tradisies uit die res van die wêreld wat oor eeue strek.

die klem verskuif het van die objektiewe na die subjektiewe, van die klem op die rede na die klem op die ervaring, van objektiewe wetenskaplike sekerheid en vasstaande waarhede na relativisme. Grenz (1996:11) stel dit treffend: “Our society is in the throes of a cultural shift of immense proportions. ... [T]he edifice that housed thought and culture in the modern era is crumbling. As modernity dies around us, we appear to be entering a new epoch – postmodernity”.

Die bekende Franse filosoof Jean-Francois Lyotard, waarskynlik die persoon wat verantwoordelik was vir die popularisering van die begrip *Postmodernisme*, stel die verhouding tussen Modernisme en Postmodernisme op 'n interessante manier soos volg: “A work can become modern only if it is first postmodern. Thus understood, postmodernism is not modernism at its end, but in a nascent state, and this state is recurrent” (Lyotard, 1992:22).

Lyotard is veral bekend vir sy verwerping van die sogenaamde metanarratiewe. Daaronder verstaan hy (Lyotard, 1992:29) die narratiewe wat kenmerkend van die modernisme is, naamlik

... the progressive emancipation of reason and freedom, the progressive or catastrophic emancipation of labour ..., the enrichment of all humanity through the progress of capitalist technoscience, and even – if we include Christianity itself in modernity ... – the salvation of creatures through the conversion of souls to the Christian narrative of martyred love.

Die twee belangrikste narratiewe wat deur Lyotard geteiken word “are those of the progressive emancipation of humanity – from Christian redemption to Marxist Utopia – and that of the triumph of science” (Butler, 2002:13).

Met sy verwerping van die sogenaamde metanarratiewe, wil Lyotard nie sover gaan om te beweer dat daar nie meer enige geloofwaardige narratiewe is nie. “By metanarratives or grand narratives, I mean precisely narrations with a legitimating function. Their decline does not stop countless other stories (minor and not so minor) from continuing to weave the fabric of everyday life.” (Lyotard, 1992:31.) Smith (2006:62-70) toon myns insiens verder oortuigend aan dat Lyotard die narratief van die Christendom nie oor dieselfde kam skeer as die ander metanarratiewe waarteen hy dit het nie en dat sy

siening die weg open vir 'n ware Christelike filosofie in 'n postmoderne era.³

In die lig van hierdie paradigmaterskuiwing van Modernisme na Postmodernisme waarna kortliks hierbo verwys is, verdien die onderwerp wat hier aan die orde gestel word, aandag. Die belydenisskrifte wat tot dusver onlosmaaklik deel gevorm het van veral die reformatoriese tradisie, het hulle ontstaan gehad in die premoderne en moderne tyd. Gebondenheid aan hierdie belydenisskrifte is deur die meeste kerkgemeenskappe in hierdie tradisie as vanselfsprekend aanvaar. In die verskuiwing van Modernisme na Postmodernisme word egter toenemend vrae soos die volgende gevra: Is die belydenisskrifte nog relevant vir hierdie tyd? Moet dit steeds gehandhaaf word? Kan dit van gelowiges verwag word om hulle steeds deur instemming daaraan te bind? Hoe raak dit die beoefening van teologie en kerkwees in hierdie tyd?

Die antwoorde wat op hierdie en ander vrae gegee word, is inderdaad uiteenlopend van aard. Daar is diegene wat gedeeltes van die belydenisskrifte openlik bevraagteken en verwerp. So verklaar Van Niekerk (2005b:16): “Die tradisionele belydenisskrifte van die gevestigde kerke bevat myns insiens 'n hele aantal artikels wat nog kwalik ernstig opgeneem kan word deur moderne⁴ mense ... 'n Mens kan maar net dink aan die Christelike kerk se skeppings- en sondeleer wat vandag 'n yslike verleentheid geword het”. Van Niekerk (2005a) verklaar verder:

Veral die soort sekerhede en die teologie wat slegs die kerklike belydenis probeer verduidelik, is onherroeplik verby. Daar kan nie van moderne mense verwag word om leerstellings wat duidelik die produk is van historiese omstandighede en vooroordele wat lank verby is klakkeloos te aanvaar nie.

3 'n Volledige oorsig van die standpunte van iemand soos Lyotard val nie binne die bestek van hierdie artikel met sy klem op belydenis en die binding daaraan nie. Vir 'n meer volledige behandeling van Lyotard se standpunte kan onder andere verwys word na Butler (2002) en Smith (2006:59-79).

4 Van Niekerk self gee te kenne dat hy vanuit die paradigma van moderniteit sy wetenskap beoefen. Sy publikasie asook publikasies van die sogenaamde “Nuwe Hervorming” (vgl. onder andere Muller, 2002) bevestig egter myns insiens dat Modernisme en Postmodernisme nie waterdig van mekaar geskei kan word nie. Dit is juis op grond van beweerde vasstaande sekerhede van die wetenskap (Modernisme) dat Van Niekerk en andere tot die bevraagtekening kom van dit wat vroeër as waar aanvaar is en die invoer van onsekerheid en relativisme (Postmodernisme).

Daar is verder diegene wat die binding aan die belydenis in die beoefening van die teologie as wetenskap as belemmering of verknegting ervaar. “Kollegas van ander vakgebiede het by herhaling aan ons gesê hoe dankbaar hulle is dat hulle nie in die teologie doseer nie, want hulle word nie aan bande gelê deur konvensies nie. Hulle kan hulle wetenskap eerlik en onbevange beoefen.” (Müller, 2006: 5.)

Daar is ook die standpunt dat die belydenisskrifte verouderde dokumente is wat gekonstrueer is op die kennis wat bestaan het in die tyd van hulle ontstaan. Die wetenskap het egter intussen baie meer kennis na vore gebring (vgl. Snyman, 2007:119). Wat meer is, die belydenisskrifte word verdink van die weerhouding of “onbehoorlike manipulasie van inligting ter wille van die handhawing van ’n bepaalde leerstuk” (Snyman, 2007:120).

Verder is daar ook diegene wat steeds die binding aan die belydenis wil handhaaf. So verklaar Sproull (2006:vii):

It is necessary in every generation for the church to clarify its beliefs against constant attacks and distortions of her body of truth. Christianity is sometimes called a faith, the ‘Christian faith’. In using the term *faith*, what is in view is the body of truths that the church affirms and puts her trust in and by which the content of Christianity is defined.

Du Plooy (1982:210) beklemtoon die feit dat die belydenis die eintlike saambindende faktor tussen kerke is.

In hierdie artikel word vanuit die paradigma van die gereformeerde teologie, in die lig van die paradigmaverskuiwing waarna hierbo verwys is en die gepaardgaande problematiek en vrae wat aan die orde gestel word, gefokus op die aspek van belydenisgebondenheid.

2. Die postmoderne milieu

Outeurs stem saam dat dit aan die een kant uiters moeilik is om die vraag te beantwoord wat Postmodernisme is (vgl. onder andere Janse van Rensburg, 2000:5).⁵ “It is important to realize that a precise

5 Vir verdere leeswerk, wat nie direk relevant is ten opsigte van die onderwerp van hierdie artikel nie, kan onder andere na die volgende verwys word: Grenz (1996), Tanner en Hall (2002), Smith (2006), Greer (2003), Ward (2001), Hawley (2000), Middleton en Walsh (1995) en Ingrassia (1995).

understanding of postmodernity is notoriously difficult to pin down.” (Franke, 2003:4.) Die gebrek aan helderheid oor die betekenis van hierdie begrip word onder andere veroorsaak deur die wye verskeidenheid interpretasies wat daaraan geheg word (Franke, 2003:4). “Scholars disagree among themselves as to what postmodernism involves ...” (Grenz, 1996:11). ’n Ander rede is die feit dat daar van Postmodernisme gepraat word ten opsigte van uiteenlopende beroepe en vakwetenskappe soos argitektuur, filosofie, kuns en kultuur, letterkunde en andere. “The postmodern phenomenon encompasses many dimensions of contemporary society.” (Grenz, 1996: 11.)

Die begrip *Postmodernisme* is waarskynlik reeds in die dertigerjare van die vorige eeu die eerste maal gebruik (vgl. Grenz, 1996:15-16). As “cultural phenomenon” het dit egter eers ongeveer 30 jaar later momentum gekry (Grenz, 1996:16). In die sestigerjare is die begrip gebruik as aanduiding van die verskynsel van eksperimentalisme in die kunste en ultrategnologie in die argitektuur. Eventueel, “the adoption of the new ethos became so widespread that the designation ‘postmodern’ crystallized as the overarching label for a diverse social and cultural phenomenon” (Grenz, 1996:16).

Wat die filosofiese grondslae van die Postmodernisme betref, kan veral die name van Friedrich Nietzsche (1844-1900) en Martin Heidegger (1889-1976) genoem word. Nietzsche is al bestempel as “the single most significant figure” wanneer die wortels van die Postmodernisme nagegaan word (Janse van Rensburg, 2000:14). Hier moet veral gedink word aan Nietzsche se verwerping van die Verligting asook van die Christelike religie en sy beklemtoning van die nihilisme, wat die dood van God vier en die dood self die optimale werklikheid maak. “God is dead; death is God” (Janse van Rensburg, 2000:14). Nietzsche se vertrekpunt vir sy radikale benadering is sy opvatting dat elke feit niks anders as interpretasie is nie. “Postmodern philosophers refer to this as the deconstruction of logocentrism.” (Janse van Rensburg, 2000:15.)

Martin Heidegger het ook ’n geweldige invloed uitgeoefen op die ontwikkeling van die Postmodernisme, veral wat die hermeneutiek betref (vgl. 2.2 hieronder) (Janse van Rensburg, 2000:16).⁶ “His concept of understanding (*Verstehen*) opened new possibilities for

6 Dit is opmerklik dat Van Niekerk in sy bevraagtekening van bepaalde kernwaarhede van die gereformeerde leer en teologie, sterk aansluiting vind by Heidegger wat sy filosofiese onderbou betref (vgl. Van Niekerk, 2005b:235).

the principle of understanding and interpretation in postmodernity.” (Janse van Rensburg, 2000:16.)

Te midde van die verskeidenheid interpretasies wat vanuit die verskillende vakdissiplines en kulturele verskyningsvorme aan die begrip *Postmodernisme* gegee word, is daar egter ook 'n bepaalde konsensus oor wat onder hierdie term verstaan moet word. Janse van Rensburg (2000:5) vat dit saaklik saam:

... there are certain issues that all exponents agree on, and they constitute a paradigm of postmodernity. All postmodernists are aggressive in their rejection of modernity. All agree that there is no structure to *the text* and therefore no fixed interpretation. There are also no absolute truths and no fixed values, because of the principle of difference. All agree that the text has a dynamic and open-ended character that makes a final analysis of reality impossible. This common ground in postmodern thought legitimizes the use of the term postmodernism. (Vgl. ook Grenz, 1996:12.)

Dit is juis hierdie gemeenskaplike karaktertrekke van die Postmodernisme wat besonder relevant is vir die onderwerp wat in hierdie artikel bespreek word. Daarom word die aandag veral op die volgende aspekte gevestig, naamlik Postmodernisme en waarheid, die postmodernistiese hermeneutiek en relativisme as karaktertrek van die Postmodernisme.

2.1 Postmodernisme en waarheid

Grenz (1996:8) vat die postmoderne siening van waarheid baie kort soos volg saam: “The postmodern worldview operates with a community-based understanding of truth”. Daarmee bedoel hy dat wat ons ook al as waarheid aanvaar en selfs die manier waarop ons waarheid beskou, is afhanklik van die gemeenskap waaraan ons deel het. Maar hy gaan selfs nog verder en verklaar: “Further, and far more radically, the postmodern worldview affirms that this relativity extends beyond our *perceptions* of truth to its essence: there is no absolute truth; rather, truth is relative to the community in which we participate” (Grenz, 1996:8).

Vir die Postmodernisme is daar nie iets soos 'n objektiewe, absolute waarheid nie. Daarom word die sogenaamde *logocentrism*, wat na die een universele betekenis van 'n woord of 'n teks verwys, deur hulle verwerp (Janse van Rensburg, 2000:7).

Die postmoderne siening van waarheid hang dus ten nouste saam met hulle siening van die teks wat gelees word. Op sy beurt het hulle siening en die hantering van die teks weer alles te make met hermeneutiek waarby in die volgende punt meer breedvoerig stilgestaan word. Hier word volstaan met die beklemtoning dat Postmodernisme nie verstaan kan word sonder om die filosofie van taal in ag te neem nie (Janse van Rensburg, 2000:6). “When Heidegger, and after him the likes of Derrida, Lyotard and many others, write about ‘reading the text’, they are in fact talking about the interpretation of life as an ongoing and never-ending hermeneutic process.” (Janse van Rensburg, 2000:6.)

2.2 Postmodernistiese hermeneutiek⁷

Die Modernisme het al teoloë opgelewer wat in die hermeneutiek daarvan uitgegaan het dat die Bybel herinterpreteer moet word om dit in ooreenstemming met die werklikheid te bring. In hierdie verband kan veral verwys word na Karl Barth en Rudolf Bultmann (Jordaan, s.a.:3).⁸ Die Postmodernisme is dus in werklikheid ’n blote radikalisering van die modernistiese taalskeptisisme (Jordaan, s.a.: 8).

Wat die postmodernistiese hermeneutiek betref, is dit veral belangrik om kortliks aandag te gee aan die sogenaamde dekonstruksie van Derrida.

Jacques Derrida se denke is beslissend beïnvloed deur filosowe soos Heidegger en Nietzsche. Heidegger het in verband met die hermeneutiek onder andere met drie konsepte gewerk, naamlik dit wat ons voorhande het en wat ons moet interpreteer (*Vorhabe*), dit wat ons waarneem (*Vorsicht*) en dit wat ons verstaan (*Vorgriff*).⁹ Teenoor die strukturalisme van iemand soos Levi-Strauss, stel Derrida dat taal in ’n voortdurende situasie van verandering verkeer

7 Anthony Thiselton (2007) wat bestempel word as “arguably the leading authority worldwide on biblical and philosophical hermeneutics”, het ’n monumentale werk geskryf oor “The hermeneutics of doctrine”. Die kwessie van die kerklike belydenis en belydenisgebondenheid word egter nie direk hanteer nie.

8 Jordaan gaan deeglik in op die verband tussen die Modernisme en Postmodernisme wat die hermeneutiek betref, asook op die ontwikkelingsgang binne die Postmodernisme wat uitloop op die dekonstruksie van Derrida. In hierdie artikel word hoofsaaklik op laasgenoemde gefokus.

9 Vergelyk verder Janse van Rensburg (2000:17) in verband met die ooreenkomste tussen Heidegger en Derrida.

en dat dit onmoontlik is om enige tipe onderliggende struktuur of orde in taal te vind of te identifiseer (Janse van Rensburg, 2000:22). Teenoor die aansprake van akademici dat waarheid gedefinieer kan word, weier hy om die bestaan van absolute waarheid te aanvaar.

He consequently deconstructs the structures of truth and values compiled by intellectuals to show that the truths and moral values of society are not absolute at all. As a secondary goal, deconstruction aims to break down the authoritative approach of modernity that claims to have access to absolute truth. Thus deconstruction may be described as a revolt against authority, *any authority*. (Janse van Rensburg, 2000:23.)

Die volgende aannames van Derrida se dekonstruksie is vir die hermeneutiek van kardinale belang: Volgens Derrida kan die geskrewe teks nie die bedoeling van die outeur terugbring nie, aangesien sy bedoeling vir altyd verlore is. Verder het 'n teks nie betekenis nie, maar word betekenis aan 'n teks toegeken (Jordaan, s.a.:9). Betekenis word aan 'n teks verleen vanweë die verskille/kontraste binne die teks. "Difference is the only language language knows" (Hunter aangehaal deur Jordaan, s.a.:9). Ten slotte is taal nie 'n blote voertuig van idees nie, maar outonoom – dit skep self idees (Jordaan, s.a.:9).

Die dekonstruksiebeginsels soos deur Derrida geformuleer, het in die Nuwe-Testamentiese hermeneutiek, aldus Jordaan (s.a.:10), soos volg neerslag gevind: Nuwe-Testamentiese tekste is nie deskriptief nie, maar kreatief. Dit wil sê, die tekste het nie betekenis nie, maar skep betekenis. Hierdie nuwe betekenis berus op interpretasie wat eintlik 'n herskryf van die teks in 'n nuwe konteks is. Die betekenis fluktueer dus tussen die Bybelteks en die herskrewe teks. Omdat die Nuwe-Testamentiese tekste nie 'n vaste betekenis het nie, bly die hermeneutiek altyd aan die beweeg, op soek na 'n nuwe betekenis van die teks.

Dit spreek dus vanself uit bogenoemde dat die postmodernistiese hermeneutiek slegs op die Bybelteks van toepassing gemaak kan word indien die geïnspireerde en openbarende karakter van die Skrif ontken word. Die toepassing van die dekonstruksiebeginsels bring mee dat taal die plek van God inneem, omdat sy Woord gesien word as produk van skeppende taal. Uiteindelik kom die mens in die plek van God, deurdadig die mens telkens nuwe betekenis aan die teks gee, as 't ware telkens 'n nuwe evangelie skep. Sodoende word alle verstaan van die Skrif ook op losse skroewe gestel (vgl. Jordaan, s.a.:13).

2.3 Relativisme

Uit wat hierbo gesê is ten opsigte van die postmodernistiese siening van waarheid en die postmodernistiese hermeneutiek, volg dit eintlik vanself dat die postmoderne milieu ook gekenmerk word deur relativisme. Janse van Rensburg (2000:11) stel dit soos volg:

... when speculation becomes part of demonstration and deconstruction ... and when relativity becomes rampant, as in the epistemology of post-structuralism and deconstruction strategies of postmodernism, *then* the danger of the postmodern paradigm becomes strikingly evident. For in this paradigm it is not 'relativity' that is suggested, but 'relativism': *no* truth, norm or system can be absolute. Rorty [saam met Derrida een van die leiersfigure in die postmodernistiese filosofie] feels free to use the term 'relativism' as a more appropriate term for 'postmodernism'.

Hierdie radikale relativisme van die Postmodernisme word ook deur Grenz (1996:14, 15) onderstreep: "The postmodern consciousness ... entails a radical kind of relativism and pluralism".

2.4 Gevolgtrekking

Samevattend kan die volgende oor die postmoderne milieu waarin die reformatoriese teologie beoefen moet word en die kerk moet funksioneer, gesê word: In die eerste plek dat daar nie so iets soos 'n absolute waarheid is nie. Selfs die bedoeling van 'n outeur van 'n oorspronklike teks, is hoegenaamd nie ter sake nie. Daar is vir die Postmodernisme niks buitekant die teks nie (Janse van Rensburg, 2000:6). "... the text does not start with something before the text (Holy Spirit, God, Moses, prophets, evangelists, etc.) ..." (Hunter aangehaal deur Jordaan, s.a.:10). Wat die betekenis van die teks betref, gaan die postmodernistiese hermeneutiek daarvan uit dat 'n teks geen vaste betekenis het nie. Deur interpretasie (herskryf) kan 'n teks telkens nuwe betekenis kry. Die gevolg is radikale relativisme.

Hierdie eienskappe van die Postmodernisme het verreikende implikasies vir die saak van belydenisgebondenheid wat in hierdie artikel aan die orde gestel word. In die eerste plek is dit duidelik dat die Postmodernisme die waarheid wat deur die reformatoriese tradisie as vertrekpunt geneem word, naamlik dat die Bybel die geïnspireerde openbaring van God is, verwerp. Die Bybelteks word soos enige ander teks gesien en benader. Die aanname dat daar niks buite die teks is nie, geld dus ook vir die Bybel. Dit beteken dat die

outeurskap van God die Heilige Gees ontken word, of beskou word as van geen belang nie.

Eweneens geld die aanname dat daar geen absolute waarheid is nie, ook vir die Bybel waarvan die gereformeerde teoloog en gelowige lidmaat juis bely "U Woord is die waarheid" (Joh. 17:17). Hierdie teks kom uit die mond van Hom wat Self die waarheid is (Joh. 14:6). Wat die verhouding tot die Skrif betref, kan 'n gevolgtrekking nie beter geformuleer word as wat Janse Van Rensburg (2000:34) dit stel nie: "... we find one common point among all of them: none of these philosophers is a christian; none has any regard for the Bible. In fact, their one common feature is their rejection of a unity in discourse, and an aggression towards any effort to proclaim absolute truth." Die gevolg van hierdie standpunt is by sommige postmodernistiese filosowe 'n blatante aggressie teenoor die Christendom in die algemeen en die egtheid (*legitimacy*) van die Bybel in die besonder (Janse van Rensburg, 2000:34).

Teenoor die postmodernistiese hermeneutiek, gaan die gereformeerde hermeneutiek juis uit van die outeurskap van die Heilige Gees.

Our main question is normally: 'What is the intention of the author?' This is one of the important principles of hermeneutics when it comes to trying to understand the Bible. If we could establish as closely as possible what the author meant, we would be closer to a truer understanding of the text. Post-modernism has changed all that. (Janse van Rensburg, 2000:6.)

Dit bring ons by die kwessie van die belydenis. Wanneer die Postmodernisme nie die gesag van die Woord aanvaar nie, aanvaar hulle ook nie die gesag van 'n dogma of belydenis nie.¹⁰

Die gesag van die dogma of belydenis is direk gekoppel aan die gesag van die Skrif. Die belydenis het gesag omdat dit ooreenstem met die Woord. Wanneer Calvyn (1984; *Inst.* 1.13.3-5) hom byvoorbeeld verantwoord oor die feit dat die woorde *Drie-eenheid* en *Personne* nie in die Skrif voorkom nie maar wel in die belydenis, handhaaf hy onverswak die beginsel dat die inhoud van wat bely

10 Die kwessie van dogma en leer, is weliswaar ook al deur die Modernisme in die eeu van die rede onder druk geplaas (vgl. Grenz, 1996:72). In die Postmodernisme geskied die verwerping van leer en dogma egter vanuit hulle beklemtoning van relativisme en die postmodernistiese hermeneutiek.

word, volkome in ooreenstemming met die Woord moet wees. Die Skrif is die grond sowel as die grens vir die gesag van die belydenis (Heyns, 1977:161). “The Bible asserts its own authority through the work of the Holy Spirit. Dogma is nothing else than the enactment of this ... authority ...” (Wethmar, 2002:290). Anders gestel: in die belydenis gaan dit juis om die waarheid van die Woord. Dit is die bedoeling van die belydenisskrif om die Woord aan die woord te stel en om die kerk teen dwaling en leuen te beskerm (Du Plooy, 1991:91). Die belydenis vat die kernwaarhede saam wat in die Woord verkondig en geleer word. Die belydenis verwoord dus “die bevrydende waarheid” van die evangelie (Jonker, 1994:1). Hierdie aanname word deur die Postmodernisme verwerp (Grenz, 1996: 163).

Die postmodernistiese standpunte wat hierbo uiteengesit is, het uiteindelik ook implikasies vir die kerk. Die kerk is immers ’n gemeenskap van mense wat dieselfde glo, oftewel een is in die leer (vgl. Nederlandse Geloofsbelydenis, Artikel 27). Die kerk word vergader “in die eenheid van die ware geloof” (Heidelbergse Kategismus, Sondag 21). Die kerk word gebou op die belydenis van die wesensbelangrike waarheid dat Jesus die Christus is, die Seun van die lewende God (Matt. 16:16) en daarom is die kerk “pilaar en grondslag van die waarheid” (1 Tim. 3:15). Dit lê in die kern van die kerk se roeping om die waarheid te handhaaf en te verdedig. So gesien, is die hele gedagte van kerk, altans soos dit in die Skrif gevind word, vreemd aan die Postmodernisme.

3. Kerk en belydenis

In die reformatoriese tradisie kan kerk en belydenis daarom nooit van mekaar losgemaak word nie. Kerk sonder belydenis is in die Bybelse sin van die woord nie kerk nie. “Die kerk is na sy wese ’n belydende gemeenskap” (Jonker, 1994:3). Die kerk het dus ’n konfessionele karakter (vgl. Heyns, 1977:151-168). Treffend word dit deur Heyns (1977:160) gestel: “... die kerk *word* kerk en *is* kerk in die daad van sy belydenis, en natuurlik ook omgekeerd: hoe minder die kerk bely, hoe meer word die kerk minder kerk. Die sprekende kerk is die belydende kerk en die belydende kerk is die lewende kerk”. Met verwysing na die belydenis van Petrus in Matteüs 16, verklaar Wentsel (1998:91) dat die “belijden van de gemeente” mede die grondslag vorm van die kerk.

Maris (2008:30) wys in hierdie opsig op ’n baie belangrike verskil tussen die kerke van die Reformasie en die Roomse Kerk, by wie die kwessie van die leer of dogma ook ’n fundamentele saak is. By

Rome is die kerk bepalend vir die leer, maar by die Reformasie is die leer wat volgens die Skrifte is, bepalend vir die kerk.

Die kwessie van belydenis hang ten nouste saam met die apostolisiteit as een van die wesenseienskappe van die kerk. Ook hier is daar 'n grondliggende verskil tussen Rome en die Reformasie. By Rome val die klem baie sterk op die bekende apostoliese suksessie (vgl. Bavinck, 2008:323, 324). By die kerke van die Reformasie, daarenteen, word juis baie sterk bekelemtoon dat nie die opvolging van plekke of persone (*successio locorum et personarum*) nie, maar die opvolging of ooreenstemming in die leer van die apostels (*successio doctrinae*) 'n onderskeidende eienskap van die ware kerk is (Bavinck, 2008:324). Du Plooy (1982:173), met verwysing na verskeie tekste (Ef. 2:20; 1 Kor. 3:11; Kol. 2:7), wys daarop dat die apostolisiteit uitdrukking gee aan die feit dat die kerk op die fondament van die apostels gebou is, terwyl Jesus Christus self die hoeksteen is. Dit gaan dus oor die kontinuïteit van die kerk met betrekking tot sy oorsprong, leer en diens (vgl. Heyns, 1977:148).

Die apostolisiteit van die kerk beteken nie 'n blote herhaling van wat die apostels geleer het nie. Die kerk kan in sy belydenisvorming die Skrifopenbaring in ander taal verwoord sonder om af te wyk van die "gesonde leer" (2 Tim. 4:3; Titus 1:9; 2:1, ens.) van die apostels (vgl. Heyns, 1977:150).

Die kerk is ook altyd bereid om die belydenis aan die Skrif te toets en besware wat op grond van die Woord teen die belydenis ingebring word, te weeg. Maar dit beteken nooit dat die belydenis op losse skroewe gestel word nie. "... it refuses and has to refuse to degrade itself into a debating club or a philosophical society in which what was a lie yesterday passes for truth today. It is not like a wave of the sea but like a rock, a pillar and foundation of the truth" (Bavinck, 2008:421). Hierdie aanhaling uit Bavinck is meer as ooit relevant in die postmoderne era van vandag.

Wat die Gereformeerde Kerke in Suid-Afrika (GKSA) betref word die konfessionele karakter van die kerk onder andere ook gehandhaaf in die bepalings van die kerkorde. So het die kerke byvoorbeeld met mekaar in Artikel 68 van die Kerkorde ooreengekom oor die gereelde "Kategismusprediking": "Die bedienaars van die Woord moet op Sondag, gewoonlik in die tweede diens, die hoofinhoud van die Christelike leer, soos vervat in die Heidelbergse Kategismus, uitlê en soveel moontlik jaarliks afhandel volgens die Sondagsafdeling daarvan". In die feit dat die Kerkorde van die GKSA sodanige bepalings ten opsigte van die handhawing van die leer bevat, word die

noue verband tussen Skrif, belydenis en kerkorde bevestig. Die kerkorde wil die kerke tot diens wees en bystaan om in die praktyk van kerkwees die eienskappe en merktekens van die ware kerk te handhaaf in ooreenstemming met die Skrif en die belydenis.

4. Belydenisgebondenheid

Ook die kwessie van belydenisgebondenheid word in die kerkorde van die GKSA gereël. Artikel 53 van die Kerkorde bepaal naamlik die volgende:

Die bedienaars van die Woord en ook die professore aan die Teologiese Skool moet die drie Formuliere van Eenheid soos vasgestel op die Sinode van Dordrecht 1618-19 onderskryf en onderteken en die wat weier om dit te doen, moet metterdaad in hulle diens geskors word deur die kerkraad of klassis en in die geval van professore, deur die nasionale sinode, todat hulle hul daarvoor volledig verantwoord het. As hulle hardnekkig weier, moet hulle heeltewel van hulle diens afgesit word.

In Artikel 54 van die Kerkorde word dieselfde vereiste aan ouderlinge, diakens en proponente gestel. Met hierdie bepaling word enige vorm van leervryheid verwerp. Leervryheid lei uiteindelik tot stromings en modaliteite binne die kerk en ondermyn die fondament van die kerk (Wentsel, 1998:286).

Die binding aan die belydenis word as beginsel baie wyd in kerke van die reformatoriese tradisie gehandhaaf. Heyns (1977:165) verklaar kategorieë: “Wie belydenis sê, sê binding, meer nog: sê afdwingbare binding”. Strauss (2006:650) verwys na die ondertekeningformulier waarop die sinode van Dordrecht in 1618/1619 besluit het, wanneer hy stel dat die ondertekening waarvan bevestig dat die belydenisskrifte geestelike en kerkregtelike gesag dra en die ondertekenaars innerlik bind. In Suid-Afrika huldig die GKSA sowel as die Nederduitse Gereformeerde Kerk die standpunt dat die ondertekeningformulier van die sinode van Dordrecht steeds geldig is, en daarom onderteken en onderskryf moet word. Ampsdraers is vanweë die “bovenpersoonlik” karakter van die waarheid gebonde aan die waarheid van die evangelie en die belydenis van die kerk (Wentsel, 1998:589).

Die gebondenheid aan die belydenis wat van die gemeente en die ampsdraers vereis word en waarin die konfessionele en dogmatologiese eenheid tussen die kerke gehandhaaf word (vgl. Du Plooy, 1982:213, 214, 217), geld ook vir die Gereformeerde teologie. Wat ten opsigte van die ondertekeningformulier “vir die bedienaars van

die Woord geld, geld ook vir die professore in die teologie” (Heyns & Jonker, 1977:202). Die “loslating” van die binding aan die belydenisskrifte het in die geskiedenis telkens tot “ongelukkige resultate” gelei (Heyns & Jonker, 1977:206). So verklaar Gunton (1999:1): “... theology ceases to be Christian theology if it effectively ceases to remain true to its boundaries”. Die belydenisskrifte geld as een van die grense vir die teologie. Die konfessies het die gesag van *norma normata* (teenoor die Skrif se *norma normans*) en daarom funksioneer hulle as rigsnoer vir die teologiese denke, ook vir die verstaan van die Skrif in die beoefening van die teologie. “Daarom sou ons die belydenisskrifte ook kan sien as die kerk se gesaghebbende kommentaar op die Skrif” (Heyns & Jonker, 1977:142).¹¹

5. Slotopmerkings

Die oorsig oor veral die postmodernistiese siening van waarheid en die postmodernistiese hermeneutiek, waaruit die postmodernistiese Skrifbeskouing duidelik blyk, lei tot die slotsom dat binne die postmoderne milieu daar nie plek is vir 'n vasstaande belydenis waaraan kerk en teologie gebind is, soos die reformatoriese tradisie leer nie. Dit beteken dat kerke van die reformatoriese tradisie asook die Gereformeerde teologie nie vrede kan hê of 'n kompromis kan aangaan met die paradigma van die Postmodernisme nie. Die denkraamwerk of lewensbeskouing van die Reformasie en die gereformeerde teologie verskil daarvoor te radikaal en wesenlik van dié van die Postmodernisme. Dit gaan egter oor baie meer as slegs 'n verskil tussen teenoorstaande paradigmas. Die reformatoriese Skrifbeskouing leer dat die Skrif as Woord van God, Goddelike gesag het en absolute waarhede verkondig wat geldig is vir alle tye. As sodanig is die Skrif verhewe bo die wisseling van ideologieë en filosofieë wat tot revolusionêre paradigmaverskuiwings lei. Vir die belydenisskrifte, in hulle ooreenstemming met die Woord, geld dit ook dat hulle nie slegs 'n bepaalde paradigma verteenwoordig nie, maar geldig is tot dat uit die Woord bewys word dat die belydenis nie in ooreenstemming daarmee is nie. Met die binding aan die belydenis staan of val die wese van die kerk en ook die unieke karakter van die gereformeerde teologie. “De theologie zal heldere taal moeten

11 Die kwessie van die aard van die binding aan die belydenisskrifte waaraan Du Plooy (1991:78 e.v.) en Strauss (2006) onder andere aandag gee, asook sake soos die verhouding geloof/wetenskap, kerk/teologie (vgl. onder andere Heyns & Jonker, 1977), val egter buite die skopus van hierdie artikel.

spreken ten aanzien van de leer waarmee de gemeente wordt gevoed en waarmee naar buiten wordt getreden.” (Maris, 2008:40.)

Dit is in hierdie gebondenheid dat ons gewaardeerde kollega, Dries du Plooy, homself in roepingsvervulling diensbaar gestel het aan die kerk van Christus en die uitbouing van die gereformeerde teologie, nie alleen binne die GKSA nie maar ook in ekumeniese verband wêreldwyd. Twee kort aanhalings uit sy eie pen, bevestig die oortuiging waarin hy sy kerklike dienswerk verrig en sy teologie beoefen: "Om van die letterlike formulering van die belydenisskrifte weg te beweeg, open 'n gevaarlike pad" (Du Plooy, 1991:90) en "Die kerke van Jesus Christus is geroep om met toewyding en diens die gesonde leer te bewaar" (Du Plooy, 1991:92-93).

Dit is om hierdie rede dat Du Plooy se teologiese bydrae ook in die toekoms van besondere betekenis sal wees in die uitbouing van die gereformeerde teologie, want 'n Skrifgebonde teologie verduur die eeue.

Geraadpleegde bronne

- BAVINCK, H. 2008. Holy Spirit, church, and new creation. John Bolt, gen. ed; John Vriend, trans. Grand Rapids: Baker Academic. (Reformed dogmatics, vol. 4.)
- BUTLER, C. 2002. Postmodernism: a very short introduction. Oxford. Oxford University Press.
- CALVYN, J. 1984. Institusie van die Christelike godsdiens. Vert. deur H.W. Simpson met medewerking van L.F. Schulze en C.M.M. Brink. Vol. 1. Potchefstroom: Calvyn Jubileumboekefonds.
- DU PLOOY, A. le R. 1982. Kerkverband: 'n gereformeerd-kerkregtelike studie. Potchefstroom: PU vir CHO. (D.Phil-proefskrif.)
- DU PLOOY, A. le R. 1991. 'n Inleidende bespreking oor die aard en gesag van die binding aan die belydenisskrifte. *In die Skriflig*, 25(1):71-95.
- FRANKE, J.R. 2003. Reforming theology: toward a postmodern reformed dogmatics. *Westminster theological journal*, 65(1):1-26.
- GREER, R.C. 2003. Mapping Postmodernism: a survey of Christian options. Downers Grove: InterVarsity.
- GRENZ, S.J. 1996. A primer on Postmodernism. Grand Rapids: Eerdmans.
- GUNTON, C. 1999. Dogma, the church and the task of theology. (*In* Pfitzner, V.C. & Regan, H.D., eds. The task of theology today: doctrines and dogmas. Grand Rapids: Eerdmans. p. 1-22.)
- HAWLEY, J.C., ed. 2000. Divine aporia: postmodern conversations about the other. Lewisburg: Bucknell University Press.
- HEYNS, J.A. 1977. Die kerk. Pretoria: NG Kerkboekhandel.
- HEYNS, J.A. & JONKER, W.D. 1977. Op weg met die teologie. Pretoria: NG Kerkboekhandel.
- INGRAFFIA, B.D. 1995. Postmodern theory and Biblical theology: vanquishing God's shadow. Cambridge: Cambridge University Press.

- JANSE VAN RENSBURG, J. 2000. The paradigm shift: an introduction to post-modern thought and its implications for theology. Pretoria: Van Schaik.
- JONKER, W.D. 1994. Bevrydende waarheid: die karakter van die gereformeerde belydenis. Wellington: Hugenote Uitgewers.
- JORDAAN, G.J.C. s.a. Postmodernistiese hermeneutiek: 'n doodloopstraat. (Klasdiktaat vir Teologiese Skool Potchefstroom.) Potchefstroom. (Ongepubliseer.)
- LYOTARD, J. 1992. The postmodern explained to children. Originally published in French as *Le postmoderne expliqué aux enfants*. Trans. by D. Barry, B. Maher, J. Pefanis, V. Spate & M. Thomas. London:Turnaround.
- MARIS, J.W. 2008. De missie van een moeder. Apeldoorn: Theologische Universiteit. (Apeldoornse studies, no. 50.)
- MIDDLETON, J.R. & WALSH, B.J. 1995. Truth is stranger than it used to be: Biblical faith in a postmodern age. Downers Grove: InterVarsity.
- MULLER, J. 2006. Teologie voor nuwe kairos-oomblik. *Die Kerkbode*: 5, 11 Nov.
- MULLER, P. 2002. Die Nuwe Hervorming. Pretoria: Protea Boekhuis.
- SMITH, J.K.A. 2006. Who's afraid of Postmodernism? Taking Derrida, Lyotard, and Foucault to church. Grand Rapids: Baker Academic.
- SNYMAN, G. 2007. Om die Bybel anders te lees: 'n etiek van Bybellees. Pretoria: Griffel.
- SPROUL, R.C. 2006. The triune God: chapters 1-8 of the confession. Phillipsburg: R & R. (Truths we confess: a layman's guide to the Westminster confession of faith, vol. 1.)
- STRAUSS, P.J. 2006. Die Dordtse tradisie en binding aan die belydenis. *In die Skriflig*, 40(3):649-666.
- TANNER, K. & HALL, C.A. 2002. 2002. Ancient and postmodern Christianity: paleo-orthodoxy in the 21st century – essays in honour of Thomas C. Oden. Downers Grove: InterVarsity.
- THISELTON, A.C. 2007. The hermeneutics of doctrine. Grand Rapids: Eerdmans.
- VAN NIEKERK, A.A. 2005a. Die tyd van sekerheid is verby. *Rapport*, 19, 11 Des.
- VAN NIEKERK, A.A. 2005b. Geloof sonder sekerhede: besinning vir eietydse gelowiges. Wellington: Lux Verbi.
- VAN WYK, J.H. 2005. Die gereformeerde-wees van die Gereformeerde Kerke in Suid-Afrika. *In die Skriflig*, 39(1):175-192.
- VORSTER, J.M. 1996. Is die kerk funksioneel? Gedagtes oor Gereformeerde kerkvernuwing in 'n post-moderne konteks. Potchefstroom: Potchefstroomse Teologiese Publikasies.
- WARD, G., ed. 2001. The Blackwell companion to postmodern theology. Malden: Blackwell.
- WENTSEL, B. 1998. De Heilige Geest, de kerk en de laatste dingen: de kerk als het saamhorige volk Gods. Kampen: Kok. (Dogmatiek, bd. 4b.)
- WETHMAR, C.J. 2002. Does dogma have a future? *In die Skriflig*, 36(2):281-291.

Kernbegrippe:

belydenis
hermeneutiek
Postmodernisme
reformatoriese tradisie
teologie

Key concepts:

confession
hermeneutics
Postmodernism
reformational
theology
tradition

